

Jedan posjet Nikoli Tesli

Ivan Lupis-Vukić, Viganj

Ove godine slavi se u svijetu stogodišnjica rođenja velikog učenjaka Nikole Tesle. U našoj zemlji slavi se ovih dana spomen na našega velikog zemljaka, koji je svojim naučnim radom izvršio revoluciju u elektro-tehnici. Najsvečanije akademije i priredbe održane su u rodnom mjestu Tesle, zatim u Beogradu i Zagrebu, a također i u svim našim centrima. Ovim se njegova domovina sjeća velikog naučenjaka i pozdravlja njegov rad i izume.

Stogodišnjica rođenja proslavljena je i u USA. Već početkom travnja održan je sastanak električnih inženjera na Niagarinom vodopadu, gdje se raspravljalo o Teslinom električnom sistemu, koji je rezultirao modernu elektro-energetsku industriju.

Na godišnjoj skupštini Edisonovog električnog instituta govorit će se o Teslinim pronalascima u vezi s njihovim utjecajem na civilizaciju. Također će se prirediti i izložba Teslinih pronalazaka, a u pripremi je i brošura o Teslinom radu. Pored toga u čast Tesle priredit će se više koncerata i predavanja preko radija i televizije. Ovih dana mnogi svjetski časopisi objavljuju napise o Teslinom životu i radu.

Prigodom 100-tog rođendana Rasipnog Genija — kako je njegov životopisac, John J. O'Neil, nazvao najveći um što ga je rodio naš narod i, po njegovu mišljenju, ljudski rod — pisat će znanstvena štampa čitavoga svijeta. Iskazat će mu — po svojim mogućnostima — dužnu poštu. Kažem »po svojim mogućnostima«, jer sam uvjeren, da nema pera koje bi moglo ocijeniti djela jednoga Tesle i iskazati mu počast kakvu on zaslužuje. Tu će zadaću obavljati budućnost kroz vjekove . . .

A ja se u svojoj skromnosti osjećam srećan što sam doživio da baš prilikom njegove stogodišnjice objavim jedan sastanak i razgovor s njim koji će mi ostati u svježem pamćenju dok budem živ. Taj sastanak i razgovor zabilježio sam u ondašnjem svome dnevniku pod datum: New York, subota, 7. maja g. 1927.

Do tada sam o Tesli najviše znao iz pisanja i publikacija vrijednog iseljenika novinara i publiciste Adama Sudetića, koji je još živ i djeluje u gradu Detroit, u državi Michigan. Sudetić je bio prvi, i za dosta dugo vremena jedini, jugoslavenski publicista, koji je u svome mjesečniku »Slobodna misao« pratio Teslina djela kako ih je objavljivala američka znanstvena i dnevna štampa. On i danas, prilikom Tesline stogodišnjice, objavljuje u pittsburškom »Zajedničaru« seriju članaka na engleskom jeziku s mnogim podacima, kojih nema ni u knjizi Teslina životopisca, spomenutog O'Neila. Nitko živući ne znao o Tesli koliko Sudetić zna i, uvjeren sam, da nitko nema toliko sabranih podataka o Tesli koliko ih on ima. Netko bi se u Jugoslaviji morao pobrinuti da od Sudetića nabavi, i u Teslin muzej za sva buduća vremena pohrani, sve što je Sudetić o Tesli napisao i sabrao. Jer mi, i kao narod vrlo dobro znamo i shvaćamo — da je Nikola Tesla, koji je sin našega naroda, jedan od najvećih svjetskih velikana.

Ja sam u Chicagu izdavao i uređivao tjednik »Hrvatski Glasnik«, od 1921. do konca 1926. godine, pa odlučio da se definitivno povratim u domovinu. Prije povratka

odoh da proputujem Zapad, pa da se u New Yorku nađem 10. maja 1927., na dan polaska parobroda za Evropu. A kroz sve vrijeme svoga sedmogodišnjeg boravka u Sjedinjenim Državama, gajio sam čvrstu odluku da vidim toga našeg čovjeka o kome je veliki stručnjak, izumilac i Teslin poštovalac, prof. B. A. Behrend kazao: . . . »Kad bismo uklonili iz našega industrijskog svijeta rezultate Teslina rada točkovi industrije prestali bi da se okreću, električna kola i vlakovi bi se zaustavili, naši gradovi bili bi tamni, naše tvornice mrtve i neuposlene«.

Znao sam da Tesla stanuje u hotelu »Pennsylvania«. Na moju telefonsku molbu, da mi dozvoli da ga dođem pozdraviti, kao hrvatski novinar, prije povratka u domovinu, odgovori mi: »Dođite slobodno, sutra večer u 8 sati; pričekajte me u loungeu 20-og kata«. Na određenom mjestu nađoh se desetak minuta ranije, a nadglednica 20-og kata mu telefonom javi da sam tu.

Kroz malo minuta u loungeu se pojavi čovjek u kojemu sam po slikama u novinama, odmah prepoznao Teslu: visok, vitak, koštunjav, s malim brocima, kosom razdijeljenom po sredini glave, u tamnom jednobojnom odijelu sa cutaway haljetkom, kakav je, mislim, uvijek nosio i tvrdi šešir iste boje kao i odijelo. Vani je nosio i štap. Takvim su ga svi poznavali, a najbolje golubovi ispred New York Public Library na Fifth Avenue.

Oдох mu ususret, stisnuh ponuđenu mi ruku i rekoh svoje ime. Sjedimo, reče on i zapita me što sam želio. Došao sam, rekoh mu iskreno, da Vas vidim i pozdravim. Nijesam znao kako da započnem, pa rekoh: »Toliko sam o Vama čitao; u dvije smotre baš prije nekoliko dana«.

»Nemojte sve to pisanje o meni ozbiljno uzimati. To oni sami pišu: ja rijetko dajem interview-e, ma da me često salijetaju. Za mene govore moja djela. Svijetu sam dao korisnih stvari, prijenos struje i svjetla na velike daljine i bežičnu telegrafiju«. Kod spomena bežične telegrafije učini mi se kao da sam mu u desnom kutu usne primijetio sitni ironični smiješak. »Svijet me za moj rad cijeni i voli, ali imam i zavidnika«.

Ne mogoh se suzdržati, a da ne rečem: »I izrabljivača Vaših otkrića i izuma«.

»Da«, potvrdi on, »ali treba znati da između mene i njih ima velika razlika. Ja sam obretnik — discoverer — a oni su izumioi — inventors. Ja otkrivam za čovječanstvo, za budućnost, a oni se služe lukavo, zaobilazno, na dijelove, mojim otkrićima za privremenu korist. Neki su na mojim izumima dobili i Nobelovu nagradu, pa su mi ta švedska gospoda ponudili Nobelovu nagradu skupa s Edisonom. Ja sam im je odbio«. Zamahne dosadno rukom i reče: »Ali, ostavimo to, sad sam vrlo zauzet izumima, koje još ne ću da objavim«; pa nakon male stanke doda: »A ne znam i hoću li«. Ja sam te zadnje riječi razumio tek nakon čitanja O'Neilove knjige. Tesla je u svojoj pameti imao mnogo izuma koje nije htio patentirati, jer mu je bilo odvratno toliko izrabljivanje njegovih izuma bez ikakva priznanja.

»Živite nam još dugo na ponos našem narodu i korist svemu ljudskom rodu! On mi zahvali na dobroj želji pa reče:

»Ja se nadam da ću dugo živjeti. Ja imam svoj metod življenja. Ja sam potpuno zdrav, u potpunog sam umnoj i fizičkoj snazi. Jednom sam radio tri dana i tri noći, bez da sam išta stavio u usta, bez da sam oči zaklopio. Svi moji suradnici klonuše, a ja sam se osjećao svjež kao ovoga časa«.

Zapitam Teslu, koliko je vremena u Americi. Časkom se zamisli, pa odgovori: »Četrdeset i tri godine«.

»I uvijek ste, neprekidno, ovdje?«

»Iz Amerike sam bio samo jednom u starom kraju, da posjetim svoje i rodno mjesto«.

Onda me zapita odakle sam, a ja mu odgovorim:
»Iz Dalmacije«.

»Ah, to Jadransko more!« usklikne kao u zanosu, »koje vidjeh u svojoj mladosti. Nikad mu boju ne ću zaboraviti. Čini mi se i da ga sada vidim, i da nijedno drugo more nema takvu sinju boju kao Jadransko«.

Uvidjeh da je vrijeme da se s njim oprostim, pak ustadoh i zamolim da me izvine ako sam ga dugo zadržao. »Možda ste imali i koji sastanak?«

On odgovori: »Ja se rijetko bilo s kim sastajem, a u kasnim večernjim satima nikada. Samo s mojim golubovima. Uzmem vrećicu zrnja, odem pred veliku knjižnicu i zazviždim na poznati im način. Ne smeta koji sat bio, izađu iz svojih noćišta na velikoj zgradi i slete k meni. Taj je predjel po noći pust. Oni me okruže, slijeću mi na ramena, na ruke. Razgovaraju se sa mnom dok im zrnje dijelim. Mi se međusobno razumijemo. Drugovanje s mojim golubovima i golubicama najveći mi je užitak u životu«.

Razgovarali smo do deset sati, ali od tada je prošlo 29 godina pa se ne mogu pouzdati u pamćenje, te sam ovdje prenio samo ono što sam onu istu večer u dnevnik zapisao.

Rastasmo se uz njegovu želju »Dobar Vam put« i moju »A Vama dobar ostanak«.

Oдох u svoj hotel na počinak zadovoljan kao nijednom drugom prilikom u životu — jer sam se sastao i razgovarao s našim Nikolom Teslom, s većim usrećiteljem čovječanstva od Sokrata, Newtona, Dantea, Shakespearea, Tolstoja, Goethea i drugih svijetlih umova, kojima se ljudski rod ponosi. On je bio i usrećitelj radnog naroda, jer ničija djela, prije i poslije njega, nisu učinila radni narod dionikom općega napretka, kao njegova.

On će ostati našim ponosom dok bude ljudi na ovoj planeti.